

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΛΖ'

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1966

ΤΕΥΧΟΣ Γ'

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΩΣ ΜΕΤΑΞΥ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΧΩΡΙΣΜΩ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ¹

ΥΠΟ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Οί ιστορικοί λόγοι τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν.
(Προσωρινή έκθεσις. Μία σκιαγραφία)

Α'.

Ἡ ἀναδρομή εἰς τὰ ἱστορικά γεγονότα τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ε' αἰῶνα εἶναι ἡ ἀρίστη ἀφετηρία διὰ τὰς ἐν τῷ πλαίσιῳ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀρξαμένης συζητήσεως ἡμῶν μεταξὺ κεχωρισμένων Ἐκκλησιῶν καὶ Θεολογιῶν· διότι ἡ γνώσις τῶν ἱστορικῶν λόγων τοῦ χωρισμοῦ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν μελέτην ἡμῶν.

Διὰ τούτου ἤθελον νὰ ἐκφράσω τὴν συμφωνίαν μου πρὸς τὴν ἐγκύκλιον τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς διὰ μίαν ἀνεπίσημον θεολογικὴν σύσκεψιν, μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ γνώμη ὅτι πολλὰ θεολογικά ζητήματα ἐμφανίζονται ὑπὸ ἄλλον φῶς ὅταν τεθῶσιν εἰς τὴν ὀρθὴν ἱστορικὴν συνάφειαν, πρέπει νὰ τροποποιηθῇ κατὰ τὸ ὅτι, ὁ χωρισμὸς δύναται νὰ ἐξετασθῇ καὶ νὰ ἐρμηνευθῇ μόνον διὰ τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης.

1. Ἀνακοίνωσις γενομένη τῇ 12ῃ Αὐγούστου 1964 ἐν Aarghus (Πανεπιστήμιον) Δανίας, εἰς τὴν ἀνεπίσημον σύσκεψιν μεταξὺ Θεολόγων τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (11-15 Αὐγούστου 1964). Ἡ ἀγγλικὴ μετάφρασις τῶν πρακτικῶν τοῦ Συνεδρίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (πολυγραφημένη). Ἡ ἀγγλικὴ αὕτη μετάφρασις ἐδημοσιεύθη ἥδη ἐν τῷ περιοδικῷ «The Greek Orthodox Theol. Review vol. X, No 2, 1964-1965, ὑπὸ J. Romanides, P. Verghese, Nick A. Nisiotis, τὸ ὅποιον ἐκδίδεται ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, Brookline, Massachusetts. Ἡ παρούσα μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐλβετοῦ φοιτητοῦ τῆς Θεολογίας κ. Ἰωάν. Γρόλμουντ.

Και ἡ συζήτησις περὶ τοῦ θέματος, πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ ἡ σήμερον ἢ φράσις τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας περὶ τοῦ δόγματος τῶν 2 φύσεων τοῦ Χριστοῦ «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη»² εἶναι κατ' οὐσίαν συζήτησις περὶ ἐνὸς θέματος τῆς Ἱστορίας τοῦ δόγματος. Καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ-δογματικαὶ προϋποθέσεις τοῦ ἡμετέρου ζητήματος εἶναι ἱστορικὰ προβλήματα, διότι ἰσχύουσι καὶ διὰ τὴν διασάφησιν τῆς ἱστορικῆς καταστάσεως καὶ τῆς Χριστολογίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451).

Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἡ ἀρίστη ὁδὸς εἶναι ἡ ἀκόλουθος, ἣτις συμφωνεῖ πρὸς τὴν παρατήρησιν τοῦ μεγάλου βυζαντινολόγου Vasiliev, τὴν ὀδηγοῦσαν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς λόγους ἢ ἱστορικὰς αἰτίας. Οὗτος ἦτο τῆς ἀπόψεως, ὅτι αἱ δογματικαὶ ἀποφάσεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451) εἶχον μεγάλην σπουδαιότητα πολιτικὴν, διὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ Βυζαντίου. Ἦτο ὡσαύτως τῆς γνώμης, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βυζαντίου, διὰ τῆς ἐπισήμου αὐτῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ κατὰ τὸν ε' αἰῶνα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποξένωσιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν: Συρίας, Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου, διότι ἡ πλειοψηφία τῶν κατοίκων αὐτῶν ἀνῆκεν εἰς τὸν Μονοφυσιτισμόν. Οὗτοι ἐπέμενον εἰς τὰς δογματικὰς πεποιθήσεις αὐτῶν καὶ μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ διὰ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451) καὶ δὲν ἦσαν καθόλου ἔτοιμοι πρὸς συμβιβασμόν τινα. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Αἰγύπτου — ἡννοεῖ προφανῶς τὰς ἰθαγενεῖς κοινότητας — εἶχε καταργήσει τὴν ἑλληνικὴν λειτουργίαν καὶ εἰσήγαγεν ἀντὶ ταύτης τὴν Κοπτικὴν. Ἡ θρησκευτικὴ ἀνωμαλία ἐν Ἱεροσολύμοις, Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ἀντιοχείᾳ, προκλήθεισα διὰ τῆς βιαίας ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τῆς Χαλκηδόνος, ἀνεπτύχθη περαιτέρω ὑπὸ μορφήν ἐθνικῶν ἐπαναστάσεων καὶ ἐνίκηθη καὶ ὑπετάγη μόνον κατόπιν αἱματηρῶν ἀγώνων.

Ἡ ὑπερνίκησις τῆς ἐπαναστατικῆς κρίσεως ὅμως δὲν εἶχε λύσει τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς ἐποχῆς. Διότι ὑπὸ τὰς θρησκευτικὰς ἀντιθέσεις, τῶν ὁποίων ἡ ὀξύτης σὺν τῷ χρόνῳ ηὔξηθη, ἐνεφανίσθησαν ἰσχυραὶ ἐθνικαὶ ἀντιθέσεις κυρίως ἐν Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας κατέληξαν βαθμηδὸν εἰς τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποχωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Ὁ Vasiliev (σελ. 138) εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι αἱ ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐπαρχίαις ἀναταραχαί, αἵτινες ἐνισχύθησαν διὰ τῆς συνθέσεως τῶν κατοίκων ἐν ταῖς περιοχαῖς ταύταις, ἐδημιούργουν κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα τὰς καταστάσεις καὶ συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ὠδήγησαν εἰς τὴν παράδοσιν τῶν πλουσίων καὶ πεπολιτισμένων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς πρῶτον εἰς χεῖ-

2. Ἡ φράσις «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο θεολογικὸς ἄρος τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου. Προήρχετο ὅμως ἐκ τοῦ Ἀπολλιναρίου Λαοδικείας. Πρβλ. νῦν Romanides ἐν τῷ περιοδ. Greek Theol. Rev., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 82 ἐξ. καὶ I. Karmiris, αὐτόθι, σ. 61 ἐξ.

ρας τῶν Περσῶν (614) καὶ ἔπειτα τῶν Ἀράβων (637 κ.έ.). Ἐὰν δύναται νὰ ἐπιβεβαιωθῇ ἡ τελευταία αὕτη γνώμη διὰ τῶν πηγῶν εἶναι ζήτημα, ὅπερ οὔτε δυνάμεθα οὔτε θέλομεν νὰ ἐρευνήσωμεν ἐνταῦθα. Σπουδαῖον ὅμως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Νεστοριανισμὸς εἶχε μείζονα ἐπίδρασιν ἐν Ἀνατολῇ, πρὸ πάντων ἐν Περσίᾳ, καὶ ἡ ἄποψις τοῦ Ostrogorsky, ὅτι «ἡ ἀντίθεσις μεταξύ τῆς δυοφυσικῆς βυζαντινῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς μονοφυσικῆς Ἐκκλησίας τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς ἀπετέλει ἐντεῦθεν τὸ μάλιστα φλέγον πρόβλημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κρατικῆς πολιτικῆς ἐν τῷ πρῶτῳ βυζαντινῷ κράτει»³. (Σημ. τοῦ συγγραφέως· ἡ βυζαντινὴ Ἐκκλησία δὲν ἦτο δυοφυσικὴ, ἀλλὰ οἱ Νεστοριανοὶ ἦσαν δυοφυσῖται)⁴. Ὁ Μονοφυσιτισμὸς ἐχρησίμευσεν ἐπίσης ὡς ἔκφρασις τῶν πολιτ. χωριστικῶν προσπαθειῶν τῶν ἰθαγενῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας. Ἐγένετο τὸ σύνθημα τοῦ κοπτικοῦ καὶ συριακοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας (σελ. 50). Ὁ ἐν Χαλκηδόνι καταδικασθεὶς Μονοφυσιτισμὸς ἐκέρδιζεν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς περιοχαῖς συνεχῶς μείζονα δύναμιν· καὶ ἐγένετο συνεχῶς βαθύτερος, συνεπεία τοῦτου, ὁ διχασμὸς μεταξύ τῶν κυρίων χωρῶν τοῦ κράτους καὶ τῶν ἀνατολικῶν αὐτοῦ ἐπαρχιῶν.

Ἡ πολιτικὴ σημασία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων διὰ τὴν ἐνότητα, τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν εἰρήνην τῆς αὐτοκρατορίας καὶ πρὸ πάντων τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἀνατολικῶν συνόρων καὶ τὰ στρατιωτικὰ μέτρα, ἅτινα ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸ κράτος, δι' ἐνίσχυσιν καὶ συντήρησιν τῆς Ὁρθοδοξίας, ὠδήγησαν π.χ. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εἰς νέα στρατιωτικὰ μέτρα καὶ εἰς τὸν ἀφορισμὸν τοῦ μονοφυσίτου Τιμοθέου Αἰλοῦρου. Αἱματηροὶ ἀγῶνες ἦσαν συνδεδεμένοι πρὸς τοῦτο. Τὰ ἰθαγενῆ πλήθη καὶ οἱ μοναχοὶ ἦσαν μονοφυσῖται, οἵτινες ἀπεμάκρυναν ἐκ τοῦ θρόνου αὐτοῦ τὸν ὀρθόδοξον Πατριάρχην καὶ Πάπαν Ἀλεξανδρείας Προτέριον, τὸν ἐκλεγέντα ὑπὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος⁵ λέγει ὅτι ἡ 28ῆ Μαρτίου 457 ἦτο ἡ θλιβερωτέρα ἡμέρα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας, διότι ὁ ὄχλος εἰσώρμησεν εἰς τὸ μέγαρον Καισάρειον καὶ ἐφόνευσεν τὸν Προτέριον,

3. Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους 1952β.

4. Προσθήκη εἰς τὴν μετάφρασιν, γενομένη τὸ 1965. Εἶναι προφανές, ὅτι ὁ Ostrogorsky θέλει νὰ ἀποδώσῃ διὰ τῶν ὄρων τούτων τὸ γεγονός, ὅτι ἐν ἀντίθεσι πρὸς τὸν Μονοφυσιτισμὸν τοῦ Εὐτυχοῦς (δύο φύσεις πρὸ τῆς ἐνώσεως μία μετ' αὐτήν!!! ἀπόφασις τῆς Ἀηστρικῆς Συνόδου 449 ἐν Ἐφέσῳ), ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος (451), δεχομένη δύο φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἢ ἐν ἐνὶ προσώπῳ ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως) κ.λ.π. δέον χαρακτηρισθῆ ὡς δυοφυσικὴ. Ἡ ἄποψις αὕτη ὅμως εἶναι ἐσφαλμένη, διότι συγχέει τὴν τόσον καθαρῶς διατυπωθεῖσαν ἀπόφασιν τῆς Δ' πρὸς τὴν σαφῶς δυοφυσικὴν Ἐκκλησιαστ. Θεολογίαν τῶν Νεστοριανῶν (βλέπε παράρτημα).

5. Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια 1934, σελ. 425 κ.έ. Πρβλ. ὡσαύτως Γ. Κονιδάρη, Γεν. Ἐκκλ. Ἱστορία, ἔκδ. 2α 1957, σελ. 319 ἐξ.

ἀν καὶ εἶχε καταφύγει εἰς τὸ Βαπτιστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐκομίσθη εἰς τὸν ἵππόδρομον καὶ ἐκάη (Θεοδώρου Ἀναγνώστου, Migne P.G. 86, 169, Θεοφάνους σελ. 110-111). Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς ἠγανάκτησε διὰ τοὺς Μονοφυσίτας καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀποκατασεως τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ κράτους εἰς τὰς συνοριακὰς περιοχὰς ἐγένετο συνεχῶς ἐπικαιρότερον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ὑπερασπιστὴς τῶν δογματικῶν ἀποφάσεων τῆς Χαλκηδόνος. Ἦτο τότε Ὁρθόδοξος. Ὁ Μαρκιανὸς δὲν ἀπεπλανήθη ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς ἀπωλείας τῶν συνοριακῶν περιοχῶν Συρίας καὶ Παλαιστίνης. Δὲν ἠδύνατο νὰ κρατηθῶσιν αὐταὶ ἐπ' ἀόριστον. Ἡ σωτηρία τῶν τριῶν περιοχῶν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐπαναστατικῶν ἰθαγενῶν ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον δι' ἐνὸς συμβιβαστικοῦ τύπου. Οὗτος συνεπῶς ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους.

Ὁ συμβιβασμὸς μεταξὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Μονοφυσιτισμοῦ ἦτο ὅμως μόνον πολιτικῶς καὶ οὐχὶ θεολογικῶς δυνατός. Ἡ πολιτικὴ ἀπέβλεπεν εἰς σκοπιμότητα καὶ χρησιμότητα καὶ δὲν συνησθάνετο ἑαυτὴν δεσμευομένην ὑπὸ θεολογικῶν ἀρχῶν, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐφεύρη τοὺς ἱκανοὺς τύπους καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτοὺς διὰ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἦτο δεδεμένη πρὸς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, τὴν Παράδοσιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀκολουθίαν δογματικῶν γενομένων δεκτῶν ὑπὸ τῶν τριῶν πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Διὰ τοῦτο μία πολιτικὴ, ἡ ὁποία δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων, δηλ. τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐν ὅλῃ τῇ σπουδαιότητι, ἢ τρόπόν τινα προσέβαλεν αὐτά, ἦτο ἀδύνατος διὰ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ μείωσις τοῦ κύρους καὶ τῆς οἰκουμενικότητος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ μόνιμως. Ταῦτα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσουν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες οἱ ρέποντες σχεδὸν πάντοτε πρὸς τοὺς συμβιβασμούς!

Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Α' (457) εἶχεν ἐρωτήσει δι' ἐγκυκλίου τοὺς ἐπισκόπους ἐὰν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ πῶς ἔκρινον τὸν Τιμόθεον Αἰλουρον, ὅστις ἔδρασεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὡς πρῶτος Πατριάρχης τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας (457-477) (ἴδε κατάλογον παρὰ Χρυσόστομῳ Παπαδοπούλῳ, σελ. 911). Ἡ ἀπόκρισις τῶν ἐπισκόπων ἦτο, ὅτι ἤθελον νὰ δεχθῶσι τὴν Σύνοδον καὶ ὅτι ἐθεώρουν τὸν Τιμόθεον Αἰλουρον οὐ μόνον ὡς φονέα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνάξιον χριστιανὸν (Νικηφ. Καλλίστου 15,16, Mansi VII, 530). Ὁ Τιμόθεος Αἰλουρος, ὑποστηρικτὴς ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Ἀσπαρ, ὅστις ἦτο φίλος τῶν μονοφυσιτῶν, ἔμεινεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μέχρι τοῦ ἔτους 460 καὶ ἐξωρίσθη ἔπειτα εἰς Γάγγραν καὶ Χερσῶνα. Ὁ Λέων ὁ Α' Ρώμης ἦτο κατὰ τοῦ Τιμοθέου Αἰλουρου.

Ἐπειτα ὁ Βασιλικὸς ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Ταχέως ἀποφασίσας ἐστράφη οὗτος πρὸς τὸν Μονοφυσιτισμὸν καὶ ἐξ ἰδίας αὐτοῦ ἐξουσίας κατεδίκασε δι' αὐτοκρατορικῆς ἐγκυκλίου τὰς ἀποφάσεις

τῆς Χαλκηδόνος καὶ τὸν τόμον τοῦ Λέοντος (Εὐάγριος, Ἐκκ. Ἰστ. Π, 9. ΠΙ, 3 κ.έ.). Τὸ μέτρον τοῦτο ὅμως προὐκάλεσε τὴν μεγίστην ἀγανάκτησιν τῶν βυζαντινῶν ὀρθοδόξων κύκλων καὶ ἐπέσπευσε μόνον τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ. Εἶναι λίαν σημαντικόν, ὅτι ὁ Τιμόθεος δὲν ἦτο κατ' ἐξοχὴν Εὐτυχιανός, ἀλλ' ὅτι ἀντεπροσώπευσεν ἰδίαν θεολογίαν. Ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Ἰησοῦ ἦτο δι' αὐτὸν οὔτε οὐσία, οὔτε φύσις, ἀλλὰ «νόμος τῆς οἰκονομίας», ἥτις δὲν ἦτο φυσική, ἀλλ' ὑπερφυσική, «μία φύσις, μία μόνη «θεότης» ἂν καὶ ἦτο ἀμετάβλητος». Ἀφοῦ ὅμως ὁ Τιμόθεος Αἰλουρος διὰ τοῦ Βασιλίσκου εἶχεν ἐπιστρέφει εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε (477), ὁ ὀρθόδοξος Πατριάρχης «καθηρέθη» διὰ στρατιωτικῶν μέτρων, ἐνῶ ὡς διάδοχος τοῦ Αἰλουρου ἐξελέγη ὁ Πέτρος ὁ Μογγός.

Β'.

Ἡ ἐνωτικὴ πολιτικὴ τῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος (482) μέχρι τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἡ ἐνωτικὴ πολιτικὴ τῶν αὐτοκρατόρων ἦτο ἡ συνέπεια μιᾶς ἀνάγκης τοῦ κράτους· διότι ἐνῶ ὁ Διοφυσιτισμὸς τῶν Νεστοριανῶν διὰ τὰ εὐρέα πλήθη δὲν ἦτο τόσοσ κατανοητὸς καὶ διὰ τοῦτο εὔρε μόνον ἐθνικὴν διάδοσιν ἐν Περσίᾳ, ὁ Μονοφυσιτισμὸς ἐγένετο κατανοητὸς εἰς τὰ πλήθη τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι εὐνόητον, διότι αὐτὸς ἐξαίρει τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ Θεοῦ Αὐτοῦ Προσώπου. Ἐνεκα τοῦ γεγονότος τούτου τὸ Βυζαντινὸν Κράτος ὠδηγήθη εἰς τὴν ἐνωτικὴν πολιτικὴν (Unions politik). Ἡ εὐθύνη τῶν αὐτοκρατόρων διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ διὰ τὴν ἄμυναν τῶν Ἀνατολικῶν συνόρων καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος τοῦ κράτους (σπουδαιωτάτων ἐπαρχιῶν) καὶ ἡ συνείδησις, ὅτι ἡ ἐνότης καὶ ἀκεραιότης τοῦ κράτους ὅπωςδήποτε ἔπρεπε νὰ κρατηθῶσιν, ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὴν πολιτικὴν, ἡ ὁποία ὡς ἐνωτικὴ — συμβιβαστικὴ πολιτικὴ, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἐν τοῖς θεολογικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασι προὐκάλεσε συγχύσεις.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη, δύναται κατὰ τὸ Ἐνωτικὸν τοῦ Ζήνωνος (482) νὰ καλῆται ἐνωτικὴ πολιτικὴ, διήρκεσεν — ἐκτός τινων χρονικῶν διακοπῶν — ἐν γένει 200 ἔτη (482-680). Ἡ ἐνωτικὴ πολιτικὴ τῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ Ζήνωνος καὶ ἐξῆς προσεπάθησε νὰ κερδίσῃ, διὰ δογματικῶν καὶ πολιτικῶν συμβιβασμῶν καὶ τοὺς Ὄρθοδόξους καὶ τοὺς Μονοφυσίτας διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν! Ἡ ἐπιβολὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς Χαλκηδόνος εἶχεν ὡς ἀκολουθίαν τὴν ἐπίτασιν τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως καὶ θὰ ἀπετέλει κίνδυνον διὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, διότι ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἰθαγενῶν πληθυσμῶν μετεστράφη εἰς τὸν Μονοφυσιτισμόν. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Κράτους θὰ εἶχεν ἔλθει πολλῶ ἐνωρίτερον, ἐὰν δὲν εἶχον εἰσαγάγει αὐτὴν τὴν πολιτικὴν «τῆς ἐνώσεως» οἱ αὐτοκράτορες. Οἱ κάτοικοι

τῶν μεγάλων ἐπαρχιῶν Συρίας, Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἀντιστάσει κατὰ τοῦ κέντρου τοῦ κράτους δὲν ἦσαν πρόθυμοι νὰ ἀποδεχθῶσι τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (451).

Ἔργον τῶν αὐτοκρατόρων ἦτο ἡ ἀνταπόκρισις εἰς τὰ αἰτήματα τῶν κατοίκων τούτων, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν πλειοψηφίαν τῶν Ὀρθοδόξων, οἱ ὅποιοι ἀπήτησαν τὴν ἐπίσημον ἀποδοχὴν τῆς συνόδου ὑπὸ τοῦ Κράτους. Ἰνα ἐκπληρώσωσι τὸ διπλοῦν καὶ ἐξυπηρετοῦν τὸ Κράτος ἀλλὰ καὶ δυσκολώτατον ἔργον, ἐπεζήτουν ἓνα τύπον συμβιβασμοῦ διὰ τοὺς πολιτικούς αὐτῶν σκοπούς. Ἡ ἐνότης τοῦ Κράτους, ἔχουσα ὡς βάσιν καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνότητα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐκινδύνευεν, ἐφ' ὅσον ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἦτο πραγματικότης.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετάσωμεν τὰς λεπτομερείας τῆς πολιτικῆς ταύτης τῶν αὐτοκρατόρων Ζήνωνος, Ἀναστασίου Α', Ἰουστινιανοῦ, Ἡρακλείου, Κώνσταντος Β', διότι τοῦτο θὰ ἦγε πέρα τοῦ δέοντος⁶. Ἄλλ' εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ συμβιβαστικὸς τύπος εἶχε σκοπὸν νὰ προτρέψῃ τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ Μονοφυσίτας πρὸς ἔνωσιν. Τοῦτο ἦτο πνευματικῶς καὶ θεολογικῶς, δηλ. ἐκκλησιαστικῶς, ἀδύνατον, δι' ὃ καὶ κατ' ἀνάγκην ὠδήγησεν εἰς ἀπόκρουσιν ἢ ἔμμεσον πλαγίαν ἄρνησιν τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ προσωρινὴ ἐπιτυχία τῆς ἐνωτικῆς πολιτικῆς ἐν τισι περιοχαῖς, π.χ. ἐν Παλαιστίνῃ ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Μαρτύριον, ἢ ἡ συγκατάθεσις παρά τινων Πατριαρχῶν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' ἢ Ἡρακλείου, δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ διαρκῶς, διότι οἱ ὄροι τῆς Χαλκηδόνος ἀπετέλουν τὴν λογικὴν ἀκολουθίαν τῶν προηγουμένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Εἶναι δυνατὸν καὶ ἴσως ἐπιτρεπτόν νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ θεολογικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀδύνατος πολιτικὴ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἀκεραιότητος τοῦ Κράτους, διὰ τῆς ἐνώσεως, εἶχε χρεῖαν ὡς βάσεως μιᾶς πολιτικῆς Θεολογίας, δηλαδὴ τῆς Θεολογίας τῶν αὐτοκρατόρων. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανός, ὡς βραδύτερον καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ε', εἶχε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ Θεολογίαν, ἐνῶ εἰς τοὺς ἄλλους αὐτοκράτορας τὸ θεολογικὸν ὑπόβαθρον τῆς πολιτικῆς προῆλθεν ἐκ τοῦ κύκλου τῶν συμβούλων αὐτῶν.

Ὅτι τὸ θεοκρατικὸν κράτος τοῦ Μεσαίωνος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ πολιτικῇ, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διαφερόντων αὐτοῦ, ἐφρόντιζε περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως τῶν ὑπηκόων, ἦτο αὐτονόητον.

Ἡ Ὀρθοδοξία ἦτο δημοσία ὑπόθεσις καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀνάμιξις τῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὰ Θεολογικὰ ζητήματα ἱστορικῶς κατανοητὴ. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶχον σχε-

6. Πρβλ. καὶ Γερασίμου Ἰ. Κονιδάρη, Γενικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία 1957^β, σελ. 319 κ.έ.

Πρβλ. Γ. Ι. Κονιδάρη. Βιβλιογραφία εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκθέσεως ταύτης.

δὸν πάντοτε πολιτικὴν σημασίαν διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐπραγίαν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀνάμιξις τοῦ κράτους εἰς τὰ θεολογικὰ ζητήματα ἠδύνατο ὅμως νὰ προκαλέσῃ συγχύσεις. Καὶ ὁ συμβιβαστικὸς τύπος τῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων συνετέλεσε πράγματι εἰς τὴν δημιουργίαν ἀσαφειῶν.

Οὕτως οἱ ἱστορικοὶ παράγοντες εἶναι μεγίστης σημασίας διὰ τὸν χωρισμὸν τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἐνωτικὴ πολιτικὴ τῶν αὐτοκρατόρων ἀπεδείχθη ὡς ἀνυπόστατος. Τὸ κράτος ἀπώλεσε τὰς ἐπαρχίας ἐσσαεὶ.

Δύναται τις ἐπὶ τέλους νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ ἐνωτικὴ πολιτικὴ ἔπαθε διπλὴν ἤτταν.

1ον. Πολιτικῶς· αἱ ἐπαρχαίαι ἀπωλέσθησαν ἂν καὶ εἶναι θέμα συζητήσεως μέχρι τίνος σημείου ἦσαν ὑπεύθυνοι οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι αὐτῶν.

2ον. Ἐκκλησιαστικῶς· ἡ ὑπογραφή τῶν ἀποφάσεων τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπετέλει σαφῆ ὁμολογίαν τοῦ Κράτους, ὅτι ἡ «πολιτικὴ Θεολογία» ἦτο ἐσφαλμένη, διότι αἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ταύτης εἶναι ἡ ἄμεσος ἐπιβεβαίωσις τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ λύσις τοῦ Χριστολογικοῦ προβλήματος, ὅπως ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ μέχρι τῆς ΣΤ' αὐτῆς, δεικνύει ἐσωτερικὴν ἀκολουθίαν. Αὕτη βασίζεται εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, τὴν Παράδοσιν καὶ τὴν ἐλευθέραν καὶ ἐκλεκτικὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθὴν χρῆσιν τῶν φιλοσοφικῶν ὄρων.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ κράτους ἀνεγνώρισεν ἐπὶ τέλους τὴν λύσιν τοῦ Χριστολογικοῦ προβλήματος, τὴν ὁποίαν εἶχε προετοιμάσει καὶ διατυπώσει ἡ Θεολογία τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Σημείωσις. Τὸ ζήτημα τῆς ἐσωτερικῆς λογικῆς ἀκολουθίας τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων θὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐν τῷ μέλλοντι.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συμπλήρωμα τῆς Γερμανικῆς ἐκδόσεως, ἦτοι τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἀνακοινώσεως.

Κατὰ τὴν συζήτησιν ὁ Ἀρμένιος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀρμενικῆς «Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας» παρετήρησεν, ὅτι φαίνεται ὅτι οὐχὶ θεολογικοὶ παράγοντες ἔλαβον ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὴν δογματικὴν διαφωνίαν.

Φαίνεται ὡσαύτως, ὅτι οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐπέβαλλον τὴν γνώ-

μην των και ἐχρησιμοποιοῦν τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τοὺς σκοποὺς τῆς πολιτικῆς των.

Ἀπαντῶντες εἰς τὰς ἀπόψεις ταύτας και παρομοίας τοῦ κ. Dr. Khella (τῆς Κοπτικῆς ἐκκλησίας) παρετήρησαμεν, ὅτι ἕνεκα τῆς Θεοκρατικοῦ συστήματος τοῦ Βυζαντίου βεβαίως πολλάκις οἱ αὐτοκράτορες ἐπέβαλλον ἢ ἐπεχείρουν νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν θέλησιν των. Τὸ μέγα ζήτημα και ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων, προκειμένου περὶ τοῦ δόγματος, εἰδικῶς κατὰ τὴν περίοδον μεταξὺ Ζήνωνος (480-680) και ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία τελικῶς ἐπεκράτησεν.

Ὁ πολιτικὸς παράγων δὲν εἶχε ποτὲ τὴν τελευταίαν λέξιν, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια τοῦ δόγματος ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ.

Εἰς τὸ ἐρώτημα: ἐὰν μόνον κατὰ τὸ διάστημα τῆς περιόδου ταύτης ἡσκήθη ἡ ἐνωτικὴ πολιτικὴ ἐντὸς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπήντησα ὡς ἐξῆς. Βεβαίως ἡ ἐνωτικὴ πολιτικὴ ἀποτελεῖ εἰδικῶς και πλέον χαρακτηριστικῶς τὴν πολιτικὴν τῆς περιόδου ταύτης (482-680), ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ τῆς εὐρίσκονται ἤδη παρὰ τῷ Μ. Κωνσταντίνῳ, ὅστις ἐστήριξε τὴν Ἐνότητα τῶν λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐχαρακτήριζεν ἑαυτὸν, ὡς ἐπίσκοπον τῶν ἐκτὸς (πρβλ. μελέτην J. Straub, Kaiser Konstantin ὡς ἐπίσκοπος τῶν ἐκτὸς. *Studia Patristica* V.I. 1957. σ. 678-695). Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἀπεκρυστάλλωθη τελικῶς ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α' τοῦ μεγάλου, ὅστις ἀνεγνώρισε τὴν Ὁρθόδοξον, τ.ἔ. τὴν Καθολικὴν, Ἐκκλησίαν ὡς τὴν ἐπίσημον Ἐκκλησίαν τοῦ Κράτους (Const. 380 και 381). Ἡ πίστις τῶν πολιτῶν, ἐν τούτοις, διευτυπώθη τελικῶς ὑπὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιέχον και τὴν πίστιν τῆς Νικαίας. Πρβλ. Γ. Κονιδάρη, Γενικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τόμ. Α' 1957² σ. 298 ἐξ.).

Εἰς τὴν συζήτησιν τῆς ἀνακωινώσεως τοῦ Karekin Sarkissian (σελ. 121) παρετήρησα τὰ ἐξῆς, ἀφορῶντα εἰς τὸ ζωτικώτατον θέμα τῶν ἐνωτικῶν συζητήσεων, διότι ἀποτελεῖ καίριον πρόβλημα ἡ ἀναγνώρισις ἐκ μέρους τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν τῶν 7 Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἧτοι και τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Δ', Ε', ΣΤ', και Πενθέκτης και τῆς Ἐβδόμης.

Ἐπάρχει θεμελιώδης ἐσωτερικὴ ἀκολουθία και συνέχεια — δηλαδὴ ἐνότης — μεταξὺ τῶν 7 Οἰκουμ. Συνόδων. Συνεπεία τούτου δὲν δύναται τις νὰ ἀναγνωρίσῃ μόνον τὰς τρεῖς πρώτας. Τοῦτο δὲ ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν πρᾶσέγγισιν και ἐπανένωσιν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς και τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνθυμούμεθα ὅτι τὸ Σύμβολον Νικαίας-Κων/πόλεως⁷ ἠμπόδισε τὴν ἀνάγκην τῆς

7. Τοῦτο εἶναι φιλολογικῶς ἐξηκριβωμένον, ὅτι τὸ κείμενον τῆς Νικαίας ἀπῆλθε τοιοῦτου σεβασμοῦ ὥστε δὲν ἐθίγето ἀλλὰ παρετίθετο παραπλεύρως πρὸς τὴν πίστιν τῶν

ἀναθεωρήσεώς του ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Συνόδων (Γ'—ΣΤ'), αἱ ὁποῖαι ἀπλῶς ἠρμήνευσαν τὴν διδασκαλίαν τῶν δύο πρώτων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν πλήρει συμφωνίᾳ πρὸς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ἀλήθειαν.

Εἰς τὴν συζήτησιν, ἐξ ἄλλου, τῶν ἀνακοινώσεων τῶν π. Doroug καὶ Dr. Khella παρετήρησα τὰ ἑξῆς:

Ἡ σύγχυσις τῆς ὀρολογίας προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ἔριδος τῶν δύο Διουσιῶν (μέσα γ' αἰῶνος). Ὁ λατινικὸς ὅρος *substantia* περιεῖχε δύο δυνατὰς ἐννοίας, ἀποδιδομένας εἰς τὴν ἑλληνικὴν διὰ τῶν ὄρων ὑ π ὅ σ τ α σ ι σ (π ρ ὅ σ ω π ο ν), ο ὕ σ ι α ἢ φ ὕ σ ι ς. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ ὅρος ὑπόστασις ὑπῆρξεν ὁ ἐπικρατέστερος (χάρις εἰς τοὺς Καππαδόκας), σημαίνων τὴν αὐτοτέλειαν τῶν προσώπων τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Τριάδι⁸, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Χριστοῦ⁹. Διότι ὁ Ἀπολλινάριος προέβαλε τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, ὁμιλῶν περὶ τριχοτομήσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως (Νεοπλατωνικὴ θεωρία), διὰ τοῦτο αὐτομάτως τὸ ἐρώτημα ἠγέρθη ἐν σχέσει πρὸς τὴν πληρότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Μεταξὺ τῶν δύο Οἴκουμ. Συνόδων τοῦ 431 καὶ 451 τὸ πρόβλημα τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν καταλλήλων ὄρων διεσαφηνίσθη. Διὰ τοῦτο ἡ Δ' Οἴκουμ. Σύνοδος δὲν χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον φ ὕ σ ι ς (ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ σύγχυσιν), ἀλλὰ τοὺς ὄρους ὑ π ὅ σ τ α σ ι ς καὶ π ρ ὅ σ ω π ο ν. Ἡ χρῆσις τῆς δοτικῆς πτώσεως ἐκφράζει ἐν χαρακτηριστικὸν τῆς διδασκαλίας τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐναντίον τῶν Μονοφυσιτῶν καὶ τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντος. Ἡ ὑπόστασις τοῦ Θείου Λόγου προσέλαβε πλήρη καὶ τελείαν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἠρμηνεύθη ὀρθῶς ὑπὸ Λεοντίου τοῦ Βυζαντίου τὸν στ' αἰῶνα, διὰ τῆς χρήσεως τοῦ νεοπλατωνικοῦ ὄρου «ἐνυπόστατον», διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Οὕτως ἡ πλήρης καὶ τελεία ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι «ἐνυπόστατος», χωρὶς νὰ ἔχη ἀνεξάρτητον ὑπαρξίν. Τούναντίον ἔχει τὴν ἰδίαν αὐτῆς ὑπαρξίν ἐν τῇ ὑ π ο σ τ ἄ σ ε ι τοῦ Θείου Λόγου. Ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν σύγχυσιν περὶ τοὺς ὄρους φ ὕ σ ι ς καὶ π ρ ὅ σ ω π ο ν μετὰ τὸ 532 μ.Χ. ὀφείλεται εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν αὐτοκρατόρων (π.χ. τοῦ Ἰουστινιανοῦ) καὶ ἄλλων κύκλων καὶ εἰς τὰς προσπαθείας των ν' ἀντιμετωπίσουν τὰς ψευδεῖς κατηγορίας περὶ τάχα «Νεοστοριανισμόν» κ.λ.π. τῆς Δ' Οἴκουμ.

ἐπομένων Συνόδων. Τὸ Σύμβολον τῆς δευτέρας Οἴκουμ. Συνόδου συγχρινόμενον πρὸς ἐκεῖνο τῆς Α' παρουσιάζει διαφορὰς καθ' ὅλον τὸ κείμενον. Τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πληρέστερον ἐπεκράτησεν. Ἐνῶ, λοιπόν, ἐξ ἐπόψεως φιλολογικῆς εἶναι δύο κείμενα, ἐξ ἐπόψεως οὐσίας τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιέχει πλήρως τὴν πίστιν Νικαίας—Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ χρησιμοποιεῖται ὁ διπλοῦς ὅρος ἀνωτέρω.

8. Μία οὐσία εἰς τρία πρόσωπα — τρεῖς ὑποστάσεις.

9. Ὁθεν ὁ Χριστὸς εἶναι μία ὑπόστασις ἢ ὀντότης.

Συνόδου. Ἡ σαφήνεια τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἴκου. Συνόδου πρέπει νά ἐξηγηθῆ ἀκριβῶς διὰ τῆς χρήσεως τῶν καταλλήλων ὄρων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίλλου (444). Αὕτη ἐχρησιμοποίησεν ἀμφοτέρους τοὺς ὄρους κατὰ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποῖον ὁ συνάδελφός μου καθηγητῆς κ. Καρμίρης ἔχει πράξει. Οὕτως ἀμφότεραι αἱ ἐσφαλμέναι θεολογικῶς καὶ λογικῶς ἀπόψεις, αἱ κρατοῦσαι εἰς τὸν Δυοφυσιτισμὸν τοῦ Νεστορίου καὶ τὸν Μονοφυσιτισμὸν τοῦ Εὐτυχοῦς ἀπεκρούσθησαν καὶ κατετροπώθησαν.